

Artikel 17

1. Wij stellen een commissie in, welke in hoogste ressort beslist op beroep tegen aanwijzingen en voorschriften, als bedoeld in artikel 8.

2. De leden van de commissie worden benoemd, geschorst en ontslagen door Ons.

3. Zo nodig stellen Wij meer dan één commissie in. In dat geval bepalen Wij het rechtsgebied van elke commissie.

4. Onze Minister van Binnenlandse Zaken stelt nadere regelen vast omtrent de samenstelling en de werkwijze van de vorenbedoelde commissies.

Artikel 18

1. De burgemeester en de door deze aangewezen personen, de leden der Rijkscommissie Verplaatsing Bevolking, de Commissarissen Verplaatsing Bevolking, de leden der commissies van beroep, bedoeld in de artikelen 16 en 17, de autoriteiten, bedoeld in de artikelen 6 en 8, benevens de transportleiders, bedoeld in artikel 6, hebben te allen tijde toegang tot alle plaatsen, voor zover zij betreding daarvan voor een goede vervulling van hun taak nodig oordelen. Zo nodig verschaffen zij zich toegang met behulp van de sterke arm.

2. Is een zodanige plaats een woning, dan treden zij tegen de wil van de bewoner niet binnen dan voorzien van een algemene of bijzondere schriftelijke last van Onze Commissaris in de provincie, de Commissaris Verplaatsing Bevolking of de burgemeester, van dit binnentreden wordt proces-verbaal opgemaakt, hetwelk binnen tweemaal vier en twintig uren wordt ingeleverd bij degene, die de last verstrekte, en in afschrift medegegeeld aan degene, wiens woning is binnentreden.

3. De personen, bedoeld in het eerste lid, kunnen zich bij het betreden door andere personen doen vergezellen. In het geval, bedoeld in het vorige lid, wordt hiervan melding gemaakt in het proces-verbaal.

4. De wet van 31 Augustus 1853, *Stb.* 83, blijft met betrekking tot de verplaatsing bevolking buiten toepassing.

Artikel 19

1. Overtreding van een der artikelen 3, 5, 6 en 8 wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

2. Het feit is een overtreding.

Artikel 20

1. Opzettelijke overtreding van een der artikelen 5, 6 en 8 wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.

2. Het feit is een misdrijf.

Artikel 21

1. Overtreding van de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in artikel 9, voor zover uitdrukkelijk als strafbaar feit in de zin van deze wet aangeduid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.

2. Het feit is een overtreding.

Artikel 22

Met het opsporen van de feiten, bij of krachtens deze wet strafbaar gesteld, zijn, behalve de ambtenaren, aangewezen bij artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, belast de overige ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie, de overige militairen van het wapen der Koninklijke Marechaussee, en de door de burgemeester aangewezen personen in dienst der gemeente, alsook voor wat betreft het niet nakomen van een bevel, als bedoeld in artikel 6, vierde lid, de transportleiders.

Artikel 23

In de Wet van 23 Mei 1899, *Stb.* 128, wordt na artikel 35 ingevoegd artikel 35a, luidende:

Het Militair Gezag kan zodanige bevoegdheden uitoefenen als welke de Wet verplaatsing bevolking aan Onze Ministers van Binnenlandse Zaken en van Oorlog gezamenlijk toekent, met uitzondering van die, bedoeld in de artikelen 13 en 15 van die wet.

Artikel 24

1. Wij kunnen in de gevallen, bedoeld in artikel 2, eerste lid, deze wet van toepassing verklaren op volksverplaatsingen op grote schaal, welke niet het gevolg zijn van een last tot verplaatsing.

2. Wij kunnen deze wet voorts van toepassing verklaren op volksverplaatsingen op grote schaal, welke het gevolg zijn van overstromingen en andere rampen. Alsdan treedt Onze Minister van Binnenlandse Zaken in de bevoegdheden, welke deze wet aan Onze Ministers toekent.

Artikel 25

Deze wet kan worden aangehaald als „Wet verplaatsing bevolking”.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister-President,
Minister van Algemene Zaken,

De Minister van Binnenlandse Zaken,

De Minister zonder Portefeuille,

De Minister van Oorlog,

2419 7

MEMORIE VAN TOELICHTING

Algemene beschouwingen

Onafscheidenlijk verbonden met het complex maatregelen, te nemen ter voorbereiding van de bescherming van de bevolking, is het treffen van voorbereidingen voor een ordelijke ontruiming van getroffen of ernstig bedreigde gebieden, met de daarop volgende afvoer, alsmede de huisvesting en verzorging van de dakloos geworden bevolking.

Op dit stuk heeft de Overheid sinds 1939 belangrijke ervaringen opgedaan.

Van dat jaar af, tot in het laatste oorlogsjaar zijn omvangrijke verplaatsingen van de bevolking — in 1939 en begin 1940 op last van het Nederlandse gezag en nadien ingevolge opdracht van de bezettende macht — geschied.

Ofschoon deze maatregelen talrijk en diep ingrijpend zijn geweest, hebben zij niettemin een wettelijke ondergrond moeten ontberen. Wel zijn uiteraard tal van administratieve voorschriften gegeven, als hoedanig hier mogen worden gememoreerd het Voorschrift Afvoer Burgerbevolking, in 1939 door de Minister van Defensie uitgevaardigd, de Reglementen Registratie Afvoer en Huisvesting Burgerbevolking, beide door de Minister van Binnenlandse Zaken uitgevaardigd, en tal van andere administratieve voorschriften van het Departement van Binnenlandse Zaken.

De lastgevingen, welke aan de bevolking werden gericht, werden, voor zoveel de af te voeren personen betrof, doorgaans uit vrees voor komende oorlogshandelingen, en voor zoveel de bevolking in de opnemingsgebieden betrof, doorgaans uit burgerzin opgevolgd. De vordering van woonruimte geschiedde in de bezettingstijd deels krachtens het algemeen Vorderingsbesluit 1940, deels krachtens een provisoire regeling, welke kort na de capitulatie in verband met de vele vluchtelingen uit Rotterdam werd getroffen door de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht. Het ontbreken van een afdoende en sluitende wettelijke regeling ter zake is van meet af aan als een ernstige leemte gevoeld. Dit bezwaar deed zich later met name gelden bij de verplaatsingen van bevolking in bezettingstijd, welke van lange duur waren en een drukkende last zowel voor de afgevoerde als voor de huisvesting verlenende bevolking werden.

De maatregelen, in het verleden met inbegrip van de bezettingstijd van overheidswege getroffen met betrekking tot verplaatsingen van bevolking, hebben, naar de mening van de tot oordelen bevoegden, in menig geval zegenrijk gewerkt. Dat het ontbreken van de

nodige voorzieningen terzake niet in overeenstemming is met de zorg der overheid voor de veiligheid der bevolking, hebben de paniekvluchten, welke zich in de laatste wereldoorlog hebben voorgedaan, wel met genoegzame duidelijkheid aangetoond. Ook is voldoende gebleken, dat grote volksverplaatsingen een onvermijdelijk nevenverschijnsel van de moderne oorlog vormen. Op deze gronden menen de ondergetekenden de noodzaak, dat tijdig bij de wet met betrekking tot dit onderwerp de vereiste voorzieningen worden getroffen, als vanzelfsprekend te mogen veronderstellen.

Het hierbijgaande wetsontwerp heeft tot strekking de daartoe nodige wettelijke grondslagen te leggen. De ondergetekenden hebben bij het opstellen van dit ontwerp dankbaar gebruik gemaakt van de legislatieve voorarbeid, welke in het bijzonder is verricht door een commissie, op 10 April 1940 ingesteld door de toenmalige Ministers van Binnenlandse Zaken en van Defensie, en onder presidium geplaatst van nu wijlen Prof. Mr. B. M. Telders. Deze Commissie bood reeds op 11 October 1940 haar rapport aan de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken aan.

Gezien evenwel in het licht der opgedane ervaringen en in verband met de huidige opzet van de bescherming van de bevolking komt het de ondergetekenden noodzakelijk voor, de sedertdien herhaaldelijk gebleken dynamiek van dit vraagstuk in de wet duidelijker tot uitdrukking te brengen dan kon geschieden in het ontwerp der Commissie-Telders. Op soortgelijke wijze voorts als het geval is geweest met het ontwerpen van de Wet bescherming bevolking, kon bij het opstellen van het onderhavige wetsontwerp gebouwd worden op een zich aan de hand van de moderne inzichten ontwikkelende praktijk.

Zoals de tweede ondergetekende in zijn toenmalige hoedanigheid van Minister van Binnenlandse Zaken in de nota inzake de burgerlijke verdediging (Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1950—1951, no. 1900) bereids heeft medegedeeld, is voor de voorbereiding van de evacuatie een Evacuatie-Commissie ingesteld, welke los van de voorbereidingen voor de bescherming van de bevolking met haar werkzaamheden is begonnen. Onder leiding van deze Commissie zijn in de provinciën Evacuatie-Commissarissen werkzaam (tot dusver in elke provincie één), waaraan als secretarissen zijn toegevoegd de provinciale inspecteurs van de Dienst voor Maatschappelijke Zorg, wier bureaux zo nodig zullen worden uitgebouwd tot provinciale evacuatie-bureaux.

Als resultaat van de arbeid van deze organisatie zijn voor het grootste deel des lands reeds voorlopige plannen tot stand gekomen voor de evacuatie van die gebieden, waar zich bijzonder gevaar aantrekkende objecten bevinden, dat zijn de A-gemeenten van de Wet bescherming bevolking. In aansluiting aan deze plannen kunnen deze gemeenten haar voorbereidingen aanvangen, waartoe de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken bij aanschrijving van 8 October 1951 de medewerking van de gemeentebesturen heeft ingeroepen.

De leidende, nog steeds door de ondergetekenden aanvaarde gedachte bij deze afspitsing van het evacuatievraagstuk is geweest, dat de evacuatie — welke term de ondergetekenden, mede in verband met de daaraan in het buitenland gehechte enigszins afwijkende betekenis, zouden willen vervangen door: verplaatsing van bevolking — weliswaar zeer nauw verwant is aan de bescherming van de bevolking, doch niettemin daarvan duidelijk valt te onderscheiden. De bescherming van de bevolking is er immers op gericht, de eerste gevolgen van oorlogsgeweld door een onmiddellijke burgerlijke tegenactie op te heffen en zoveel mogelijk te voorkomen; haar actie is in tijdsduur dan ook zeer beperkt gedacht. Bij de verplaatsing van de getroffen bevolking in dergelijke omstandigheden gaat het er daarentegen om, de bevolking juist daarna en op de langere duur onderdak te verschaffen en verzorging te bieden. De ondergetekenden menen dit onderscheid ook aldus te kunnen uitdrukken: de verplaatsing van bevolking begint in het algemeen daar, waar de bescherming van de bevolking eindigt.

Verder is de activiteit van de bescherming van de bevolking, welke zich concentreert op de plaats van de ramp, in richting tegengesteld aan die van de verplaatsing van bevolking, waarbij de getroffen en naar oorden buiten de plaats van de ramp worden overgebracht.

Ook zij er nog op gewezen, dat in bepaalde gevallen overgegaan zal moeten worden tot een preventieve verplaatsing van bevolking; de ondergetekenden denken hier met name aan de bevolking van bepaalde kwetsbaar gelegen gestichten, welke, zo zij niet te voren wordt afgevoerd, ten tijde van een eventuele aanval ten aanzien van de bescherming van de bevolking al te grote moeilijkheden zou veroorzaken.

Voorts zij nog vermeld, dat ontruiming van bepaalde gebieden nodig kan zijn b.v. in verband met te stellen inundaties. In een dergelijk geval is van enig verband met de bescherming van de bevolking geen sprake.

Hoewel de ondergetekenden verwachten, dat in het merendeel der gevallen elke verplaatsing haar beginpunt zal vinden waar de bescherming van de bevolking haar taak beëindigt, menen zij, dat ook deze andere verschillen even zo vele redenen vormen, ten behoeve van deze tak van overheidszorg een organisatorische opzet te kiezen, welke afwijkt van die van de bescherming van de bevolking. Daarbij ontveinden de ondergetekenden zich niet, dat de belangen over en weer elkaar raken en beïnvloeden; voor coördinatie in beleid en uitvoering moet dan ook het fundament aanwezig zijn.

Evenals bij de bescherming van de bevolking het geval is, geldt ook ten aanzien van het verplaatsingsbeleid, dat de grote lijnen door de centrale overheid worden aangegeven. Tot de belangrijkste taak in deze rekenen de ondergetekenden het bepalen van het tijdstip, waarop de verplaatsing een aanvang neemt, op wie zij betrekking heeft en waarheen zij moet leiden. Al hetgeen de centrale overheid in deze te doen staat, is hetzij als voorbereiding, hetzij als tenuitvoerlegging hierop terug te brengen.

Bij het beslissen omtrent het verstrekken van een last tot verplaatsing van bevolking zullen overwegingen van militaire en civiele aard een rol spelen, welke in haar algemeenheid slechts door de centrale overheid in haar consequenties enigszins volledig kunnen worden overzien. Als organen van de centrale overheid achten de ondergetekenden in verband met de aard dezer overwegingen de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Oorlog in de eerste plaats aangevoerd. De Minister van Binnenlandse Zaken zal op deze wijze zorg kunnen dragen voor de zo zeer noodzakelijke samenhang met de bescherming van de bevolking, de Minister van Oorlog zal zijnerzijds de militaire belangen kunnen behartigen (artikel 2, lid 1).

Voor de voorbereiding en tenuitvoerlegging van de verplaatsingen van bevolking zullen deze Ministers de bijstand behoeven van een organisatie, welke door haar samenstelling de waarborgen inhoudt, dat de burgerlijke en de militaire belangen beide in overweging worden genomen. Het is op grond hiervan, dat de ondergetekenden menen, dat een afzonderlijke, buiten de departementen als zodanig staande Rijkscommissie Verplaatsing Bevolking reden van bestaan heeft (artikelen 13 en 14 (vgl. de voormalige Commissie Burgerbevolking)).

Op provinciaal niveau is aan de Commissaris der Koningin de bevoegdheid toegedacht, in bijzondere gevallen een last tot verplaatsing van bevolking te geven (artikel 2, lid 2); verder zal deze autoriteit de coördinatie tussen de bescherming van de bevolking in de provincie en de activiteit aldaar ten aanzien van de verplaatsing van bevolking moeten behartigen. De provinciale leiding bij de verplaatsingen achten de ondergetekenden overigens dermate veelomvattend, dat deze, gelijk ook in de oorlogsjaen het geval is geweest, in handen ware te leggen van een bijzondere provinciale functionaris, die enerzijds nauw verbonden is met de centrale overheid, en anderzijds in onderling overleg en verstaan de Commissaris der Koningin bijstaat bij het vervullen van zijn taken in deze. Deze Commissarissen Verplaatsing Bevolking zullen voorts in het bijzonder de schakel vormen tussen de belangen van lagere bestuurlijke en militaire autoriteiten en een soepele afweging daarvan kunnen bevorderen (artikel 15).

Op het voetspoor van de gedachte, welke aan het ontwerp Wet bescherming bevolking mede ten grondslag ligt, dat de burgemeester in de Nederlandse staatsrechtelijke verhoudingen aangewezen is de verantwoordelijkheid te dragen voor de bescherming van de bevolking, ware aan deze autoriteit ook de opperste leiding in de gemeente te geven in zaken, welke betrekking hebben op de verplaatsing van bevolking. Op hem zal, evenals bij de bescherming van de bevolking, de volle verantwoordelijkheid liggen voor de juiste uitvoering van de verplaatsing en voor de juiste voorbereiding daarvan.

In overeenstemming met des burgemeesters positie achten de ondergetekenden voorts, dat hem de bevoegdheid wordt verleend, evenals de Commissaris der Koningin een last tot verplaatsing te geven indien de omstandigheden daartoe bepaaldelijk nopen (artikel 2, lid 2).

Het behoeft geen betoog, dat op de werkzaamheid der gemeenten op dit stuk de volle nadruk moet liggen. De burgemeester zal moeten zorgdragen, dat de bescherming van de bevolking en de verplaatsing der getroffen bevolking in onderlinge harmonie geschieden en dat daarbij over en weer begrip bestaat voor de behoeften. In het bijzonder in de opvangcentra, waarin de getroffen, dakloos geworden bevolking haar eerste verzorging krijgt door de sociale hulpverleningsdienst van de noodwacht, zal innige samenwerking met de functionarissen, belast met de afvoer van die bevolking noodzakelijk zijn.

Op gelijke wijze als geprojecteerd is in het ontwerp Wet bescherming bevolking zullen de kosten, voor de gemeenten voortvloeiende uit de verplaatsing van bevolking gestempeld moeten worden tot verplichte uitgaven in de zin van artikel 240, onder x, van de gemeentewet (artikel 11). Aangezien evenwel — in zoverre wederom

in gelijke zin als bij de bescherming van de bevolking — de verplaatsing van bevolking als een onderdeel moet worden gezien van de nationale verdedigingsinspanning, zullen deze kosten in hoofdzaak op soortgelijke wijze als in het voornemen ligt ten aanzien van de kosten van de bescherming van de bevolking uiteindelijk ten laste van de gehele gemeenschap dienen te komen (artikel 12). Voor de provincie zullen aan deze tak van overheidszorg nagenoeg geen kosten verbonden zijn, aangezien de provinciale Commissaris Verplaatsing Bevolking met zijn apparaat gedacht is te ressorteren onder de Minister van Binnenlandse Zaken, bijgestaan door de Rijkscommissie Verplaatsing Bevolking, en de kosten van de commissies van beroep, bedoeld in artikel 16, eenvoudiger aanstonds ten laste van het Rijk kunnen worden gebracht.

Wanneer de bevolking in het kader van een verplaatsing eenmaal is aangekomen op de plaats, waar haar huisvesting en verzorging verzekerd worden, gaat het niet aan, de daaraan verbonden kosten zonder meer ten laste van de gemeenschap te brengen; de ondergetekenden beschouwen het als een burgerplicht, dat een ieder persoonlijk tracht de gevolgen van de oorlog zoveel mogelijk te beperken; de verplaatste personen zullen zodoende zo enigszins mogelijk de kosten van huisvesting en verzorging zelf moeten dragen (artikel 10).

Wanneer de noodzaak zich voordoet over te gaan tot verplaatsing van bevolking, zal in vele gevallen ook behoefte bestaan aan het in veiligheid brengen van vee, voorraden enz. De hiertoe nodige bevoegdheden zijn neergelegd in het ontwerp-wet inzake het beschikbaar blijven van goederen in geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmee verbandhoudende buitengewone omstandigheden.

Het valt te verwachten, gelijk ook in het verleden veelvuldig het geval is geweest, dat verplaatsingen van bevolking tot gevolg zullen hebben, dat wettelijke voorschriften van gevarieerde aard geen toepassing of slechts toepassing in gewijzigde vorm zullen kunnen vinden. Men denke b.v. aan de wettelijke bepalingen omtrent de woonplaats, de indeling der rechtsgebieden. Overwogen is in de Wet verplaatsing bevolking een bepaling op te nemen, welke door haar algemene formulering de mogelijkheid zou moeten bieden op betrekkelijk eenvoudige wijze (algemene maatregel van bestuur) de terzake vereiste voorzieningen, zo nodig in afwijking van de wet, tot stand te brengen. Tegen een dergelijke algemene bepaling kunnen echter terecht ernstige bezwaren worden aangevoerd. Op grond daarvan ware dan ook bij voorkeur nauwkeurig aan te duiden, op welke onderwerpen een dergelijke bepaling betrekking zal hebben. Dit vereist evenwel een zeer diepgaand en omvangrijk onderzoek, dat weliswaar thans verricht wordt, doch niet op korte termijn kon worden beëindigd. De ondergetekenden menen, in verband met de noodzaak, met spoed een wettelijke regeling omtrent de verplaatsing van bevolking tot stand te brengen, daarom de resultaten van het thans bedoelde onderzoek te zijner tijd in een ontwerp wijzigingswet te mogen neerleggen.

Artikelen

Artikel 1

Naar het de ondergetekenden voorkomt, zal de in dit artikel gestelde definitie vooral naar haar materiële betekenis moeten worden verstaan. Bedoeld wordt, het gehele complex van overheidsmaatregelen, te nemen in het kader van een verplaatsing, onder de definitie te begrijpen, evenzeer als ook hetgeen in dit kader door de bevolking zelf wordt verricht. De registratie van de verplaatste personen (artikel 9) valt zodoende onder deze begripsbepaling.

Artikel 2

In overeenstemming met de in het ontwerp Wet bescherming bevolking neergelegde gedachte, dat de bescherming van de bevolking in staat van paraatheid moet kunnen worden gebracht in geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmee verbandhoudende buitengewone omstandigheden, ware ook de mogelijkheid van verplaatsing van bevolking in het algemeen aan deze gevallen te binden. De verplaatsingen hebben immers evenals de bescherming van de bevolking ten doel, de mogelijkheid tot het versterken en volhouden van de nationale verdediging te vergroten. Deze overeenstemming dient naar het oordeel der ondergetekenden niet alleen tot uitdrukking te komen op het moment, waarop oorlogshandelingen voor de deur staan of reeds geschieden, doch evenzeer bij wijze van voorzorg.

Er kunnen zich, zoals in de algemene beschouwingen is aangeduid, omstandigheden voordoen, waarin het bezwaarlijk is, het geven van een last tot de verplaatsing van bevolking uitsluitend aan de centrale overheid toe te vertrouwen. Met name achten de ondergetekenden dit geval aanwezig, indien de noodzaak van een verplaatsing van bevolking zich voordoet in een gebied, waarmede

de verbindingen met het centrale gezag zijn verbroken. Dan achten de ondergetekenden afwijking van het algemeen beginsel, dat de last wordt gegeven door de centrale overheid, ook onvermijdelijk, indien de noodzaak tot verplaatsing in die mate onverwacht naar voren komt, dat een onverwijld ingrijpen van de provinciale of lokale autoriteiten absoluut geboden is, mede omdat deze die noodzaak het eerst kunnen onderkennen. Tenslotte zullen zich gevallen kunnen voordoen, waar de verplaatsing zodanig beperkt blijft, zoals b.v. bij het ontruimen van de omgeving van de plaats, waar een niet-ontploffte bom zal moeten worden gedemonteerd of tot ontploffing gebracht, dat het geven van een last tot verplaatsing zonder bezwaren aan de burgemeester kan worden toevertrouwd. Niettemin komt het de ondergetekenden gewent voor, de nadere concretisering van deze en wellicht nog andere gevallen neer te leggen in een machtiging, te verstrekken aan de Commissaris der Koningin en de burgemeester.

De omstandigheden zullen veelal medebrengen, dat de gevolgen van een last tot verplaatsing van bevolking voelbaar zijn ook buiten de provincie of de gemeente, waar de ontruiming moet geschieden. Wanneer de centrale overheid een dergelijke last geeft, zal zulks ook uit staatsrechtelijke overwegingen geen bezwaren behoeven te ontmoeten; de ondergetekenden zouden zich evenwel kunnen voorstellen, dat zodanige bezwaren wel worden aangevoerd indien de Commissaris der Koningin de last geeft en de af te voeren bevolking als gevolg daarvan in een andere provincie huisvesting en verzorging zal moeten verkrijgen, of indien de burgemeester de last geeft en de bevolking de gemeente dientengevolge moet verlaten.

Men onderscheide echter wel tussen de last tot verplaatsing (artikel 2) en de aanwijzing van opnemingsgebieden (artikel 3, lid 2). Krachtens deze laatste bepaling bepalen de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Oorlog gezamenlijk, welke gebieden voor opnemingsgebieden in aanmerking komen en deze aanwijzing van opnemingsgebieden is reeds voor een belangrijk deel geprojecteerd in de voorlopige evacuatie-plannen, zoals deze in opdracht van de Regering, meer in het bijzonder ten aanzien van de A-gemeenten zijn of worden ontworpen door de Evacuatie-Commissarissen in de provinciën onder toezicht van de Centrale Evacuatie-Commissie. In geval van verplaatsing zal derhalve veelal reeds bij voorbaat vaststaan, welke gebieden bestemd zijn om de te verplaatsen personen op te nemen. Voor zover zulks niet het geval is, zal zo mogelijk enerzijds in de te verstrekken machtiging — dus door de centrale overheid — vastgesteld moeten worden, welke opnemingsgebieden in aanmerking mogen worden gebracht en anderzijds, indien ook de machtiging niet voldoende ruimte mocht bieden, de aanwijzing der opnemingsgebieden toevertrouwd moeten worden aan die autoriteiten, die de centrale overheid op dit stuk zullen vertegenwoordigen, in het algemeen derhalve de provinciale Commissarissen Verplaatsing Bevolking. Bij het formuleren van de te verlenen machtigingen zal hiermede rekening moeten worden gehouden.

Op deze gronden menen de ondergetekenden, dat de bovenvermelde mogelijke bezwaren niet overwegend kunnen worden geacht.

Artikel 3

In het verleden is veelal gebleken, dat de mededeling dat ontruiming zal geschieden, reeds voldoende is een verplaatsing te bewerkstelligen. Van een eventueel opgehouden mogelijkheid van blijven zal zodoende wellicht weinig gebruik worden gemaakt. Inmiddels kan het noodzakelijk blijken, dat bepaalde personen niet vertrekken, zoals burgemeesters, politie- en noodwacht personeel, gemeentepersoneel, voor zover dit voor de gemeente-administratie en voor de gas- en electriciteitsvoorziening nodig is, alsmede personen wier aanwezigheid gewent is ter voorziening in de levensbehoeften der achterblijvende bevolking, personeel ten behoeve van inundatiën, verdedigingswerken, waterstaat en verkeer e.a. De bevoegdheid deze personen tot blijven te verplichten, kan niet worden gemist.

Anderzijds kan het nodig zijn uitdrukkelijk de verplichting op te leggen het te ontruimen gebied te verlaten.

Artikel 4

Elke verplaatsing van de bevolking kan, zoals artikel 1 reeds uitdrukt, worden verdeeld in drie fasen, te weten de ontruiming, de afvoer, en de huisvesting en verzorging in de opnemingsgebieden. Bij al deze drie aspecten zal de burgemeester verantwoordelijk zijn voor de goede gang van zaken zowel bij de voorbereiding als bij de tenuitvoerlegging van de verplaatsing (vgl. artikel 1). De burgemeester van de gemeente, welke geheel of ten dele moet worden ontruimd, zal ten behoeve van de ontruiming b.v. aanwijzingen aan de bevolking moeten geven, hoe zij zich zal hebben te gedragen, en hij zal ten behoeve van de afvoer voorbereidingen moeten treffen ter

verzekering van de voedselvoorziening tijdens het transport; de burgemeester ener gemeente, waar zich een transport van verplaatste personen bevindt, zal daarbij de helpende hand bieden en zoodoorg inkwartiering vorderen; de burgemeester ener opnemingsgemeente draagt zorg voor de huisvesting en de verzorging.

In feite zullen de verplaatsingen zich meestal over het gebied van meer dan één gemeente uitstrekken. Het ligt in dat geval voor de hand, dat de burgemeesters der gemeenten, die bij de verplaatsing betrokken zullen of kunnen worden, reeds tevoren in overleg met elkaar treden, omdat dan slechts op deze wijze een behoorlijke voorbereiding mogelijk is. Het zal onder meer een taak van de Commissaris Verplaatsing Bevolking zijn, dit overleg te stimuleren en in goede banen te houden.

Aangezien centrale leiding bij de verplaatsingen niet gemist kan worden, stellen de ondergetekenden voor, de burgemeester bij een en ander te binden aan richtlijnen of aanwijzingen van hogerhand. Deze noodzaak klemt te meer, wanneer eenmaal de verplaatsingen zich voltrekken.

Bij de huisvesting en de verzorging in de opnemingsgebieden zijn niet in die mate militaire belangen in het geding, als bij de ontruiming en de afvoer. Vandaar dat wordt voorgesteld uitsluitend de Minister van Binnenlandse Zaken te belasten met het geven van richtlijnen en aanwijzingen.

Aan deze bevoegdheid tot het geven van aanwijzingen bestaat behoefte teneinde mogelijke tekortkomingen tijdig te kunnen corrigeren.

Artikel 5

De taak, welke de burgemeester op grond van deze wet is opgelegd, is zeer omvangrijk en een behoorlijke uitoefening daarvan is alleen mogelijk, indien hij zich verzekerd weet van de medewerking van de inwoners zijner gemeente en van anderen, die daarvoor in aanmerking komen. Het ontbreken ener toereikende wettelijke bevoegdheid tot het vorderen van zodanige medewerking, indien zij niet vrijwillig mocht worden verleend, vormt een belangrijke lacune in de bestaande wettelijke toestand.

Artikel 6

De afvoer van bevolking is — althans wanneer de omstandigheden dit toelaten — gedacht als plaats vindende in groepen, onder leiding van een transportleider.

Het is van groot belang, dat voor deze functie geschikte personen worden aangewezen, die niet alleen overwicht zullen kunnen uitoefenen over andere personen, maar ook snel en doortastend kunnen optreden bij onvoorziene omstandigheden.

Hetzelfde bezwaar, als aanleiding gaf tot het ontwerpen van artikel 5, heeft zich in de praktijk voorgedaan bij de aanwijzing van transportleiders. Verschillende aldus aangewezen personen weigerden die functie te aanvaarden, of wel, wat nog grotere moeilijkheden veroorzaakte, onttrokken zich aan hun plicht, toen men op het punt stond om tot ontruiming over te gaan. Het is duidelijk, dat het al of niet vlot verloop ener ontruiming niet afhankelijk mag zijn van de welwillendheid van enkele personen.

Het leiden van transporten vraagt, vooral indien de af te leggen weg lang is, van de leiders veel ervaring en deskundigheid. Het ligt voor de hand, dat men om deze reden zoveel mogelijk een beroep zal moeten doen op reeds eerder geschikt gebleken krachten. De burgemeester van de te ontruimen gemeente zal niet altijd over dergelijke personen de beschikking hebben. Bovendien zullen de meeste transporten zich niet binnen de gemeente afspelen, doch de gemeentegrenzen overschrijden, en daarom van hogerhand geregeld moeten worden. Vandaar dat wordt voorgesteld, in aansluiting aan de ook in het verleden meermalen gebleken behoefte, de mogelijkheid te openen dat rijkstransportleiders worden aangewezen voor die transporten, welke de gemeentegrenzen overschrijden.

Artikel 7

Het is met het oog op het in het algemeen spoedeisende en tevens massale karakter van een verplaatsing van bevolking niet wel doenlijk voor de onderbrenging van de verplaatste personen de procedure van de Woonruimtetwet 1947, *Stb.* H 291, volledig toe te passen; integendeel zal daartoe vrijwel steeds de gelegenheid ontbreken. Een partieel of een overeenkomstig van toepassing verklaren van die wet zou anderzijds tot een aantal uit wettetechnisch oogpunt weinig aantrekkelijke bepalingen nopen. Om deze reden menen de ondergetekenden een eenvoudige bepaling als de voorgestelde te moeten voorstaan; bij de uitwerking zal materieel aansluiting kunnen worden gezocht bij de Woonruimtetwet 1947, *Stb.* H 291. Intussen maken de eedergeschetste omstandigheden het noodzakelijk, aan de burgemeester en niet aan burgemeester en wethouders de uitvoering op te dragen.

Naast de inkwartiering in woningen kan uiteraard behoefte bestaan aan tijdelijke of langdurige beschikking over gehele gebouwen.

Artikel 8

Onder de verplaatste personen zullen vrijwel steeds ook onmaatschappelijke elementen worden aangetroffen, ten aanzien van wie bijzondere maatregelen gerechtvaardigd zijn, terwijl ook met betrekking tot hen, die lijden aan een besmettelijke ziekte, of wier gezondheids-toestand of leeftijd een beletsel vormt voor een onderbrenging door middel van inkwartiering, speciale voorzieningen moeten worden getroffen. Door deze voorzieningen zo nodig uit te strekken ook tot de gezinnen, menen de ondergetekenden de belangen van beide partijen recht te doen wedervaren.

Het komt de ondergetekenden van gewicht voor, de toepassing van deze bepaling terwille van de uniformiteit in de maatstaven van beoordeling op te dragen aan het centrale gezag, dat in deze in feite meestal vertegenwoordigd zal worden door de Commissarissen Verplaatsing Bevolking. Een en ander houdt in, dat het Rijk ook de verzorging, enz. van deze groepen op zich neemt.

Het spreekt naar het oordeel van de ondergetekenden vanzelf, dat de burgemeester steeds bevoegd blijft, zijnerzijds nodig geachte maatregelen te nemen ten aanzien van de hierboven bedoelde personen, zolang het Rijk de zorg voor hen niet op zich neemt.

De Minister van Binnenlandse Zaken zal zich het gebruik van de vereiste gebouwen, indien deze hem althans niet op andere wijze ter beschikking staan of gesteld worden, kunnen verschaffen door vordering krachtens de Algemene Vorderingregeling 1944 of de wettelijke regeling, welke daarvoor eerlang in de plaats zal treden.

Artikel 9

Zoals alle maatregelen, welke de Regering in het kader van de burgerlijke verdediging voorstelt, onder meer gericht zijn op het voorkomen en tegengaan van verwarring en ontwrichting van het maatschappelijk leven, zo wordt ook gehecht aan een ordelijk verloop van de verplaatsing van bevolking. Het behoeft evenwel geen betoog, dat de voordelen voor een goede organisatie op dit stuk goeddeels teloor zouden gaan, indien niet gezorgd zou worden voor een zo goed mogelijke administratieve verwerking van de op de verplaatste personen betrekking hebbende gegevens. De in dit verband noodzakelijk geachte registratie van de verplaatste personen zal in het bijzonder moeten dienen om hun vindbaarheid te verzekeren en verder een bron kunnen zijn voor de gegevens, welke benodigd zullen zijn bij de uitkeringen aan de verplaatste personen enz.

De ondergetekenden achten het voorts gewenst, dat de verplaatste bevolking, zodra de mogelijkheid daartoe aanwezig is, weder terugkeert zo mogelijk naar haar oorspronkelijke woongemeenten. Uiteraard zullen tal van factoren in feite veelal een beletsel vormen voor een algehele verwezenlijking van deze terugkeer; voorbeelden hiervan zijn nog in het huidige tijdsbestek zonder veel moeite te vinden. Niettemin stellen de ondergetekenden het op prijs, dat een wettelijke mogelijkheid wordt geschapen, om met meer kracht dan die overreding alleen de terugkeer van de verplaatste personen te bewerkstelligen.

Artikel 10

Zoals in het algemeen gedeelte van deze toelichting reeds gesteld is, zal en ieder zelf in beginsel de kosten van de verplaatsing moeten dragen. Dit beginsel geldt niet alleen voor de individuele verplaatste personen, maar evenzeer b.v. voor inrichtingen, welke in haar geheel worden verplaatst.

In vele gevallen zal men echter in de onmogelijkheid verkeren, zelf in het onderhoud te voorzien. Dan zullen van overheidswege uitkeringen moeten worden gedaan. Zo mogelijk ware evenwel in dergelijke gevallen naderhand verhaal te zoeken.

Bij algemene maatregel van bestuur (zie artikel 12) wordt een regeling getroffen voor alle kosten, welke uiteindelijk voor rekening van de gemeente of het Rijk komen. Met de uitkeringen, krachtens dit artikel 10 verstrekt, zal in deze regeling uiteraard rekening worden gehouden.

Artikel 12

Aangezien een verplaatsing van bevolking een gevolg is van een gebeuren, dat de gehele gemeenschap treft, is het alleszins te billijken, dat in de kosten van de gemeenten zoveel mogelijk door het Rijk wordt bijgedragen.

Artikelen 13, 14 en 15

Het komt de ondergetekenden juist voor, mede gelet op artikel 80 van de Grondwet, de Rijkscommissie Verplaatsing Bevolking met de Commissarissen Verplaatsing Bevolking een fundament in de wet te geven. In het verleden is het dikwijls als een lacune gevoeld, dat

de toenmalige Commissie Burgerbevolking en de Commissarissen Afvoer Burgerbevolking hun taak moesten vervullen zonder op een zodanige grondslag te kunnen wijzen.

Wanneer de burgemeester krachtens het tweede lid van artikel 2 de verplaatsing gelast, zal de commissie ook hem uiteraard terzijde staan. Zoals in artikel 4, tweede lid, is gesteld, zullen de burgemeesters zich bij het verplaatsingsbeleid moeten onderwerpen aan de leiding gegeven door of vanwege de centrale overheid. Het ligt in de bedoeling, dat te doen geschieden door tussenkomst van de hierboven bedoelde commissie en de provinciale Commissaris Verplaatsing Bevolking.

Zoals de eerste twee ondergetekenden in de Memorie van Toelichting bij artikel 73 van het ontwerp van wet betreffende het Ve hoofdstuk der Rijksbegroting 1952 reeds mededeelden, is bereids een organisatie opgebouwd, welke met het oog op verplaatsingen voorbereidingen treft. Het ligt in de bedoeling deze organisatie te funderen op de onderhavige artikelen.

Artikel 16

In de regel zal, hoe goed de voorbereidingen ook zijn geweest, bij het huisvesten en het onderbrengen van de verplaatste personen een zodanige snelheid moeten worden betracht, dat een zorgvuldige afweging van de belangen van de bewoner en de in te kwartieren persoon in het nauw geraakt. Teneinde enerzijds voldoende soepelheid en snelheid te verzekeren, en anderzijds de daaruit voortvloeiende meningsverschillen een behoorlijke behandeling te geven, wordt voorgesteld, de beoordeling daarvan toe te vertrouwen aan speciaal in te stellen commissies.

Artikel 17

In verband met het voorstel, neergelegd in artikel 8, dat de Minister van Binnenlandse Zaken wordt belast met het aanwijzen van bijzondere verblijfplaatsen, zal ook het beroep daartegen moeten worden gedaan bij een commissie, in te stellen door de centrale overheid.

Artikel 23

Indien de noodzaak tot verplaatsing zich voordoet, zal dit veelal in omstandigheden zijn, waarbij de staat van beleg van kracht is.

Het verdient aanbeveling, dat het Militair Gezag in een zodanig geval de bevoegdheid erlangt, tot verplaatsing van bevolking over te gaan. Het Militair Gezag bediene zich evenwel alsdan van het apparaat, dat terzake ervaring heeft en make geen inbreuk op de samenstelling daarvan (artikelen 13, 14 en 15).

Artikel 24

Er kunnen zich omstandigheden voordoen, zoals bij het overschrijden van onze grenzen van grote groepen van vluchtelingen, waarin het gewent is te kunnen gebruik maken van de in het ontwerp neergelegde regeling.

Voorts zijn gevallen denkbaar, waarin gehele of gedeeltelijke toepassing van deze wet noodzakelijk kan zijn, zonder dat enig verband met de oorlogvoering bestaat; gedacht wordt aan ontruiming wegens (dreigende) dijkdoorbraak of andere grote rampen. Het schijnt niet nodig in dergelijke gevallen ook de Minister van Oorlog met verantwoordelijkheid te belasten.

*De Minister-President,
Minister van Algemene Zaken a.i.,*

TEULINGS.

De Minister van Binnenlandse Zaken,

BEEL.

De Minister zonder Portefeuille,

TEULINGS.

De Minister van Oorlog,

C. STAF.

2419 8

ONTWERP VAN WET

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN.
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is, maatregelen te kunnen treffen ter verzekering van het beschikbaar blijven van goederen, in geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmee verbandhoudende buitengewone omstandigheden;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

Deze wet verstaat onder:

- goederen: alle zaken, roerende zowel als onroerende, lichamelijke zowel als onlichamelijke;
- rechthebbenden: personen of lichamen, die goederen in eigendom, in bezit, in gebruik of uit anderen hoofde onder zich hebben;
- bevel: een last, gegeven krachtens artikel 2, eerste lid van deze wet.

Artikel 2

1. Ieder van Onze Ministers is bevoegd — indien dit naar zijn oordeel noodzakelijk is ter verzekering van het beschikbaar blijven van goederen — in geval van oorlog, oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmee verbandhoudende buitengewone omstandigheden, aan rechthebbenden te gelasten of te doen gelasten bij algemeen of bijzonder bevel om:

- in of aan een goed, dan wel in de toestand waarin of de plaats waar het zich bevindt, of in de wijze waarop het wordt gebruikt, zonder door of vanwege die Minister verleende schriftelijke vergunning, geen veranderingen of geen, bij het bevel omschreven veranderingen, aan te brengen of toe te laten, dat dit door anderen geschiedt;
- in of aan een goed, dan wel in de toestand waarin of de plaats waar het zich bevindt, of in de wijze waarop het wordt gebruikt, de bij het bevel omschreven veranderingen aan te brengen of toe te laten, dat zulks door of vanwege die Minister geschiedt;
- een goed niet te verbruiken of te verwerken zonder een door of vanwege die Minister verleende schriftelijke vergunning;
- zorg te dragen voor een doeltreffend onderhoud van een goed.

2. Het bevel kan bepalingen inhouden omtrent de plaats en de tijd waarop aan het bevel moet worden voldaan. De plaats waarop aan het bevel moet worden voldaan, kan ook buiten het Rijk in Europa zijn gelegen.

3. Een bevel wordt niet gegeven dan in overeenstemming met Onze Minister van Economische Zaken.

4. De rechthebbende op een goed, ten aanzien waarvan een bevel is gegeven, is verplicht van dit bevel kennis te geven aan zijn rechtsopvolger.

5. Een bevel is mede van kracht voor de volgende rechthebbenden ten aanzien van de in het bevel begrepen goederen.

6. Een bevel, krachtens deze wet door Onze Minister van Oorlog of van Marine gedaan ten behoeve van de landverdediging, heeft voorrang boven een bevel door een van Onze andere Ministers gedaan, ook al was dit eerder gegeven.

Artikel 3

1. Een algemeen bevel, alsmede de wijziging of intrekking daarvan wordt bekend gemaakt door plaatsing in de *Nederlandse Staatscourant* en, zo het een lichamelijke zaak betreft, tevens door aanplakking aan het gemeentehuis van de gemeente, waar zij zich bevindt.